

Nr 31

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m.; given Stockholms slott den 4 februari 1966.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m.,
- 2) lag angående ändrad lydelse av 58 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen,
- 3) lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

GUSTAF ADOLF

Svante Lundkvist

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att det provisoriska valsystäm som har tillämpats vid kommunalval sedan år 1954 skall gälla även vid kommunalval för perioden 1967—1970.

Vidare föreslås att borgerliga kommunalval, i likhet med vad som redan f. n. gäller i fråga om andrakammarval, skall pågå mellan vissa klockslag, som anges i lag. Rätten för länsstyrelse att vid andrakammarval bestämma annan tid för valet föreslås få motsvarighet i fråga om borgerliga kommunalval. De begränsningar som gäller för länsstyrelsens bestämmanderätt skall enligt förslaget bli lika för land och stad.

I båda vallagarna föreslås den ändringen att föreskrifterna om uppehåll i valförrättningen under tid då högmässogudstjänst pågår ersätts med bestämmelser som innebär att uppehåll alltid skall göras kl. 11—13.

De föreslagna bestämmelserna avses skola träda i kraft dagen efter den då författningarna har kommit ut från trycket i Svensk författningssamling.

1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1966. 1 saml. Nr 31*

Förslag

till

Lag

med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m.

I fråga om val och särskilda röstsammanräkningar för att utse landstingsmän, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige, stadsfullmäktige eller kyrkofullmäktige för perioden 1967—1970 eller stadsfullmäktige i Stockholm för perioden den 15 oktober 1966—den 14 oktober 1970 eller för del av sådan period förordnas härigenom,

att 45 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)¹ icke skall gälla,

att i stället för 23 § första stycket kommunala vallagen nedan under motsvarande lagrumsbeteckning upptagna bestämmelser skola gälla,

att i stället för ettvarvt av följande lagrum i kommunala vallagen, nämligen 25 § första stycket, 46 §, 47 §, 52 § 2 mom. och 53 §, skola gälla de bestämmelser som under motsvarande lagrumsbeteckning finnas upptagna i lagen den 12 mars 1954 (nr 79) med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1955—1958 m. m.,

att vad i 21 § sista stycket och 37 § sjätte stycket kommunala vallagen sägs om samma lag skall gälla även beträffande 1954 års lag och denna lag

samt att det i 24 § kommunala vallagen angivna formuläret skall ersättas av formulär av den lydelse bilaga till denna lag utvisar.

23 §.

Första stycket

Val är omedelbart och sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken. Ovanför namnen skall å valsedel utsättas partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av väljare eller för viss meningsriktning); vad i 34 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 sägs om väljarbeteckning skall avse sådan partibeteckning. Nedanför namnen må vara anbragt, såsom valbeteckning, en av beteckningarna »landstingsmannaval», »kommunalfullmäktigval», »municipalfullmäktigval», »stadsfullmäktigval», »kyrkofullmäktigval för församlingen» eller »kyrkofullmäktigval för samfälligheten» eller annan beteckning i ord för ifrågavarande slag av val ävensom, såsom valkrets-beteckning, beteckning för den valkrets sedeln avser.

¹ Senaste lydelse se beträffande 23 och 37 §§ 1962:72, 25 § 1952:265 samt 34 § 1963:128.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Hänvisning i lag eller annan författning till bestämmelse som ersatts av bestämmelse i denna lag skall avse sistnämnda bestämmelse.

Formulär till s.k. spaltad valsedel, som avses i lagen med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m.m.

Plats för partibeteckning	
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
Plats för valbeteckning och valkrets-beteckning eller endera	
.....	

Valsedelns storlek och antalet rum på sedeln får lämpas efter behovet. Vänstra sidan är avsedd för landstingsmannan- eller fullmäktignamn och suppleant- eller efterträdarnamn. Högra sidan är avsedd för *särskilda* suppleant- eller efterträdarnamn.

Som valbeteckning får nedanför namnen anbringas en av beteckningarna »Landstingsmannaval», »Kommunalfullmäktigval», »Municipalfullmäktigval», »Stadsfullmäktigval», »Kyrkofullmäktigval för församlingen» eller »Kyrkofullmäktigval för samfälligheten» eller annan beteckning i ord för det val som sedeln är avsedd för.

Som valkrets-beteckning får nedanför namnen anbringas även beteckning för den valkrets som sedeln är avsedd för.

Förslag

till

L a g**angående ändrad lydelse av 58 § lagen den 26 november 1920 (nr 796)
om val till riksdagen**

Härigenom förordnas, att 58 § lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***58 §.**

Valet skall pågå mellan klockan åtta förmiddagen och klockan tre eftermiddagen samt mellan klockan fem och klockan nio eftermiddagen; dock att, där högmässogudstjänst å valdagen hålles i den församling, till vilken valdistriktet hör, uppehåll göres för den tid gudstjänsten pågår.

Där å någon ort andra tider för valets förrättande finnas mera lämpliga, äge Konungens befallningshavande att därom på framställning av valnämnden förordna, med iakttagande att tillträde till valet skall finnas minst två timmar före klockan tre eftermiddagen samt å landet minst två timmar efter klockan fem eftermiddagen och i stad minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen.

Valet skall pågå mellan klockan åtta och elva förmiddagen, mellan klockan ett och tre eftermiddagen samt mellan klockan fem och nio eftermiddagen.

Där å någon ort andra tider för valets förrättande finnas mera lämpliga, äge Konungens befallningshavande att därom på framställning av valnämnden förordna, med iakttagande att tillträde till valet skall finnas minst två timmar före klockan tre eftermiddagen, dock icke mellan klockan elva förmiddagen och klockan ett eftermiddagen, samt minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

¹ Senaste lydelse av 58 § se 1963:127.

Förslag

till

L a g

om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)

Härigenom förordnas, att 22 § 1 mom. samt 37 och 59 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

22 §.

1 m o m. Val av landstingsmän, kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige eller municipalfullmäktige skall pågå mellan klockan åtta och elva förmiddagen, mellan klockan ett och tre eftermiddagen samt mellan klockan fem och nio eftermiddagen.

Där å någon ort andra tider för förrättande av val som avses i första stycket finnas mera lämpliga, äge Konungens befallningshavande att därom på framställning av valnämnden förordna, med iakttagande att tillträde till valet skall finnas minst de tider som angivas i tredje stycket.

Val av kyrkofullmäktige skall pågå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen, dock icke mellan klockan elva förmiddagen och klockan ett eftermiddagen, samt minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen.

1 m o m. Val skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen samt å landet minst två timmar efter klockan fem eftermiddagen och i stad minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen. Där högmässogudstjänst å valdagen hålles i den församling, till vilken valdistriktet hör, skall uppehåll göras för den tid gudstjänsten pågår.

¹ Senaste lydelse se beträffande 22 § 1 mom. 1963:128, 37 § 1962:72 och 59 § 1964:129.

(Nuvarande lydelse)

Vallokal och valtider för varje val-distrikt bestämmas av valnämnden. Om beslut beträffande vallokal och valtider vid val av landstingsmän, kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skall underrättelse meddelas länsstyrelsen före juli månads utgång det år, då valet skall äga rum.

(Föreslagen lydelse)

Vallokal och, i fråga om val av kyrkofullmäktige, valtider för varje valdistrikt bestämmas av valnämnden. Om beslut beträffande vallokal vid val av landstingsmän, kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skall underrättelse meddelas länsstyrelsen före juli månads utgång det år, då valet skall äga rum.

37 §.

Röstmottagare är ————— ställe sätter.

Röstmottagning skall ————— till ämbetet.

Röstmottagning å postanstalt skall äga rum under den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten, å valdag dock minst en timme.

Röstmottagning å postanstalt skall äga rum under den tid postanstalten hålles öppen för allmänheten, å valdag dock minst en timme före klockan elva förmiddagen och en timme efter klockan ett eftermiddagen. Där särskilda skäl därtill äro, må Konungen begränsa tiden för röstmottagning å valdag till den tid postanstalt hålles öppen för allmänheten, dock minst en timme.

De väljare, ————— sina valsedlar.

Ej må ————— väljande tillåtas.

Å postanstalt ————— denna lag.

Där röstmottagning skall äga rum å beskickning ——— till kännedom.

Där röstmottagning skall äga rum å fartyg, ——— ombordvarandes kännedom.

59 §.

Valnämnden åligger ————— ordentligen verkställas.

Kostnaden för kungörande, som åligger valnämndens ordförande, ävensom utgifter för blanketter till röstkort och för kuvert, som avses i 26 och 29 §§, samt de i 34 § omnämnda omslagen skola gäldas vid val av kyrkofullmäktige av församlingen och i övriga fall av kommunen, vil-

Kostnaden för kungörande, som åligger valnämndens ordförande, ävensom utgifter för blanketter till röstkort och för kuvert, som avses i 26, 28 och 29 §§, samt de i 34 § omnämnda omslagen skola gäldas vid val av kyrkofullmäktige av församlingen och i övriga fall av kommu-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ken jämväl har att tillhandahålla lämpliga vallokaler och bestrida kostnaden för de anordningar, som avses i 26 § och 26 a §.

nen, vilken jämväl har att tillhandahålla lämpliga vallokaler och bestrida kostnaden för de anordningar, som avses i 26 § och 26 a §.

Röstmottagare å ----- uppdragets fullgörande.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 4 februari 1966.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, KLING, EDENMAN, HERMANSSON, HOLMQUIST, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Lundkvist fråga om *ändringar i vallagstiftningen* och anför.

Inledning

År 1954 antogs ett provisoriskt valsystem för kommunalvalen för perioden 1955—1958. Sedermera har samma valsystem antagits även för perioderna 1959—1962 och 1963—1966. Fråga föreligger nu om detta provisoriska valsystem skall gälla också för kommunalvalen för perioden 1967—1970.

Vid andrakammarval skall valförrättningen pågå mellan bestämda klockslag som anges i lagen om val till riksdagen. Avbrott i förrättningen skall dock göras när gudstjänst hålls i den församling som valdistriktet hör till. Dessa bestämmelser om valtider gäller hela landet. På framställning av valnämnden kan länsstyrelsen bestämma andra tider för valet. Valet skall emellertid pågå minst visst antal timmar.

Vid kommunalval är valtiderna inte fixerade på samma sätt som vid andrakammarval. Valnämnden bestämmer valtiderna med hänsyn till vad den anser vara lämpligt. Valet skall dock pågå minst visst antal timmar. Avbrott i förrättningen skall liksom i fråga om andrakammarval göras när gudstjänst hålls inom valdistriktet.

Även i fråga om tiderna då postanstalter skall hållas öppna för rösttagning finns vissa skillnader mellan reglerna för andrakammarval och kommunalval.

På senare år har frågan om enhetliga tider för andrakammarval och kommunalval aktualiserats i flera sammanhang. Sålunda togs frågan upp år 1961 i anslutning till att röstkortsystemet infördes för kommunalvalens vidkommande. Man ville då avvakta vilken effekt som kunde nås genom att länsstyrelserna intensifierade sin verksamhet för att söka åstadkomma

enhetliga valtider i länen. Sedermera har frågan behandlats av riksdagen åren 1962 och 1963 med anledning av motioner i ämnet. Riksdagen har därvid uttalat bl. a., att erfarenheterna från kommunalvalet år 1962 inte är helt tillfredsställande, och funnit det önskvärt att Kungl. Maj:t uppmärksammar frågan.

I framställning till Kungl. Maj:t den 24 oktober 1964 har länsstyrelsen i Östergötlands län föreslagit att reglerna om valtider vid kommunalval bringas i överensstämmelse med motsvarande regler för andrakammarval och att bestämmelserna om uppehåll i valförrättning under högmässogudstjänst utgår.

Remissyttranden över framställningen har avgetts av överståthållarämbetet, länsstyrelserna i samtliga län utom Östergötlands län, samtliga domkapitel, 1965 års valtekniska utredning, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Centerpartiets riksorganisation, Folkpartiets riksorganisation, Högerens riksorganisation och Sveriges socialdemokratiska arbetarparti. Länsstyrelsen i Malmöhus län har bifogat yttranden från Skånska drätselkammareförbundet, Svenska kommunförbundets länsavdelning i länet samt ordförandena i valnämnderna i Malmö, Lund, Hälsingborg och Landskrona. Domkapitlet i Västerås stift har bifogat yttrande från kyrkobokföringsinspektören i stiftet och domkapitlet i Luleå stift yttrande från kyrkoherden i Örnässets församlingspastorat.

Fortsatt giltighet av det provisoriska valsystemet vid kommunalval för perioden 1967—1970

I fråga om metoden för röstsanmanräkning vid val av landstingsmän, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige, stadsfullmäktige och kyrkofullmäktige föreskrivs i 45 § *kommunala vallagen (KVL) den 6 juni 1930 (nr 253)* att valsedlarna till en början skall ordnas efter väljarbeteckning (kartell-, parti- och fraktionsbeteckning). Valsedlar med samma första beteckning sammanförs i särskilda grupper (A-grupper). Förekommer en andra väljarbeteckning inom sådan grupp ordnas de valsedlar som hör till gruppen i nya grupper efter denna beteckning (B-grupper). I den mån valsedlarna upptar även en tredje beteckning sker ytterligare en uppdelning på motsvarande sätt (C-grupper). Mandatens fördelning regleras i 46 §. Först fastställs ordningsföljden mellan kandidaterna inom grupperna. Därefter fördelas mandatet mellan A-grupperna efter en metod som har anvisats av belgiern Victor d'Hondt. Metoden går ut på att ett mandat i taget tilldelas den grupp som för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Gruppens jämförelsetal är lika med gruppens rösttal, så länge gruppen inte har fått något mandat. Därefter bestämmer man för varje gång gruppens jämförelsetal genom att dela rösttalet med antalet redan erhållna mandat ökat med 1.

Den nyss beskrivna proportionella valmetoden överensstämmer med den som tillämpas vid val till riksdagens första kammare och som användes vid valen till andra kammaren under åren 1909—1948.

År 1949 (KU 20, rskr 208) hemställde riksdagen om utredning av frågan om reformering av det proportionella valsystemet vid andrakammarval. I sitt utlåtande förordade konstitutionsutskottet att utredningen skulle avse möjligheterna att vinna större proportionell rättvisa vid mandatfördelningen mellan partierna samtidigt som kartellsystemet avskaffades.

Utredningen uppdrogs åt 1950 års folkomröstnings- och valsättsutredning. I betänkandet »Det proportionella valsättet vid val till riksdagens andra kammare» (SOU 1951: 58) lade utredningen fram förslag till ny fördelningsmetod vid andrakammarval. Förslaget byggde på den s. k. uddatalsmetoden, vilken innebär att mandatet fördelas mellan partierna med ledning av jämförelsetal som erhålls genom att man successivt dividerar rösttalet med 1, 3, 5, 7 osv. Utredningen var inte enhällig. Även bland remissinstanserna yppades tvekan och skiljaktiga meningar.

Frågan om valsättet togs upp i prop. 1952: 175. Någon slutgiltig ställning till spørgsmålet hur valsättet borde vara utformat i framtiden togs emellertid inte. Härför ansågs krävas ytterligare överväganden. I stället föreslogs en provisorisk lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956. Förslaget gick ut på att man för denna man-

datperiod skulle pröva en jämkad uddatalsmetod. Jämförelsetalen erhöles enligt denna metod genom att man dividerade partiernas rösttal med 1,4, 3, 5, 7 etc. Metoden ansågs — till skillnad från den d'Hondtska metoden — ge så stor proportionell rättvisa utan valtaktisk samverkan mellan partier att sådan samverkan borde motverkas. I enlighet härmed innebar förslaget att valsedel inte skulle få uppta mer än en väljarbeteckning (partibeteckning). Två eller flera partier skulle alltså inte som tidigare kunna gå samman i kartell.

Riksdagen antog förslaget med vissa formella jämkningar (KU 1952: 22, rskr 265). Konstitutionsutskottet betonade i sitt utlåtande att ett väsentligt syfte med omprövningen av valsystemet var att få valkartellerna avskaffade. Eftersom den föreslagna valmetoden var så beskaffad att karteller inte behövdes för att mandatfördelningen skulle bli från proportionell synpunkt minst lika god som med det ditills tillämpade systemet, då karteller hade förekommit i stor utsträckning, ansåg utskottet att det var ett naturligt komplement till den nya fördelningsmetoden att de bestämmelser i ValL som underlättade kartellbildning togs bort.

Den 30 maj 1952 (nr 267) utfärdades lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956.

I betänkandet »Det proportionella valsättet vid landstingsval» (SOU 1953: 25) behandlade 1950 års folkomröstnings- och valsättsutredning frågan om det proportionella valsättet vid landstingsval. Utredningen ansåg det väsentligt att ordningen för valen utformades så att erforderlig proportionalitet kunde vinnas utan att kartellbildning behövde tillgripas. Här för anvisade utredningen två vägar, nämligen utvidgning av valkretsarna och införande av ny fördelningsmetod. I fråga om valkretsindelningen lade utredningen fram ett slutgiltigt förslag men i fråga om valmetoden ansåg utredningen att slutlig ställning borde tas först i samband med den definitiva utformningen av valordningen för valen till andra kammaren.

I prop. 1954: 71 framhölls önskvärdheten av likformighet i fråga om valmetoden mellan dels andrakammarvalen och landstingsvalen, dels sistnämnda val och övriga i KVL reglerade val. Det ansågs även lämpligt att man liksom i fråga om andrakammarvalen fick pröva ett nytt system. I propositionen föreslogs, förutom ny valkretsindelning för val av landstingsmän, att det provisoriska valsystem som infördes för andrakammarvalen år 1952, dvs. med jämkad uddatalsmetod (1,4 som första divisor) för mandatfördelningen och förbud mot flera än en väljarbeteckning på valsedeln, skulle prövas också vid valen av landstingsmän, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige, stadsfullmäktige och kyrkofullmäktige för mandatperioden 1955—1958 (beträffande stadsfullmäktige i Stockholm perioden 15/10 1954—14/10 1958).

Sedan riksdagen hade bifallit propositionen (KU 1954: 3, rskr 111) utfärdades dels lagen den 12 mars 1954 (nr 78) angående ändring i lagen den

20 juni 1924 (nr 349) om landsting, vari bestämmelser togs upp om den nya valkretsindelningen, dels lagen den 12 mars 1954 (nr 79) med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1955—1958 m. m., där det nya valsystemet reglerades. Bestämmelserna om valkretsindelningen har härefter tagits upp i landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319).

Frågan om att utforma en definitiv valmetod överlämnades till författningsutredningen som tillkallades hösten 1954.

Med hänsyn till att författningsutredningen inte kunde väntas komma att avge förslag i valfrågan så tidigt att det kunde genomföras före andrakammarvalen år 1956 föreslogs i prop. 1956: 11 att det provisoriska valsystemet som hade införts år 1952 skulle förlängas för ytterligare en mandatperiod. Riksdagen biföll propositionen (KU 4, rskr 125, SFS 78). På motsvarande skäl kom det provisoriska valsystemet, som hade antagits för kommunalvalen, genom beslut år 1958 att gälla också perioden 1959—1962 (prop. 24, KU 11, rskr 156, SFS 139).

I prop. 1960: 8 föreslogs att det provisorium som hade tillämpats för andrakammarvalen skulle förlängas för ännu en mandatperiod. Till stöd för förslaget åberopades att författningsutredningen inte kunde avge förslag i valfrågan så tidigt att det hann genomföras före 1960 års andrakammarval och att det måste betecknas som olämpligt att, sedan en provisorisk valmetod använts vid tre andrakammarval i följd, för nästa mandatperiod återgå till den tidigare metoden med vetskap om att en tredje metod kunde komma att tillämpas för perioden därefter. Förslaget godkändes av riksdagen (KU 8, rskr 135, SFS 68). Det provisoriska valsystemet förlängdes på samma skäl för kommunalvalen för perioden 1963—1966 enligt beslut år 1961 (prop. 175, KU 18, rskr 376, SFS 608).

Författningsutredningen lade år 1963 fram förslag om en grundlagsrevision och drog i samband därmed upp vissa huvudlinjer för ett nytt valsystemet (SOU 1963: 16—19). Betänkandet upptar två alternativa författningsförslag, det ena utformat efter ett enkammarsystem och det andra efter ett tvåkammarsystem. I fråga om valmetoden har i enkammaralternativet för valkretsvalens del och i tvåkammaralternativet för andrakammarvalens del den år 1952 införda metoden för fördelning av mandaten mellan partierna godtagits.

I prop. 1964: 29 framhölls att ställningstagande till författningsutredningens förslag, som då hade sänts ut på remiss, inte kunde ske så tidigt att frågan om valsystemet utformning kunde lösas slutgiltigt före andrakammarvalen samma år. Med hänsyn härtill förordades att det provisoriska valsystemet vid andrakammarval skulle gälla även mandatperioden 1965—1968. Propositionen godtogs av riksdagen (KU 2, rskr 84) och lag i ämnet utfärdades den 13 mars 1964 (nr 58).

Remissbehandlingen av författningsutredningens förslag är numera slutförd.

Frågan om den framtida författningen omfattar också valsystemet. På grund av de överläggningar som pågår i författningsfrågan kan ställning alltså inte f. n. tas till hur valsystemet skall utformas för framtiden. Vilket valsystem som skall tillämpas vid kommunalvalen hösten 1966 måste emellertid bestämmas under den närmaste tiden. I detta läge är det enligt min mening naturligt att det provisoriska valsystem som nu har tillämpats vid andrakammarval och kommunalval sedan år 1952 tillämpas också vid kommunalvalen för mandatperioden 1967—1970. Som framhölls vid frågans behandling år 1952 är detta system utformat så att det utan valtaktisk samverkan mellan partier ger en rimlig genomsnittlig proportionell rättvisa för hela landet. När det infördes var grundtanken därför att det tidigare valsystemet med valtaktisk samverkan skulle ersättas med det provisoriska valsystemet utan sådan samverkan. Jag utgår från att denna grundtanke respekteras av de politiska partierna.

I enlighet härmed har inom inrikesdepartementet upprättats förslag till lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m. Lagförslaget knyter an till den särskilda lag som antogs år 1954 och gällde kommunalval för perioden 1955—1958. Provisoriet skall tillämpas inte bara vid de allmänna kommunalvalen utan också vid extra val, olika slag av nyval, kompletteringsval eller särskilda röstsammanräkningar som avser mandatperioden 1967—1970 eller del av perioden. Liksom 1954 års lag innebär förslaget att bara en väljarbeteckning (partibeteckning) får användas och att mandatet fördelas mellan partierna efter uddatalsmetoden med första divisorn jämkad till 1,4. Den nya lagen bör träda i kraft dagen efter den då lagen har utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Valtiderna vid allmänna val

Gällande bestämmelser m. m.

Gällande bestämmelser

Bestämmelserna om valtider finns i 58 § och 72 § tredje stycket lagen den 26 november 1920 (nr 796, ändrad bl. a. 1962: 71 och 1963: 127) om val till riksdagen (ValL) samt 22 § 1 mom. och 37 § tredje stycket KVL (ändrad bl. a. 1962: 72 och 1963: 128).

Enligt ValL skall val till riksdagens andra kammare pågå mellan kl. 8 fm. och kl. 3 em. samt mellan kl. 5 em. och kl. 9 em. Hålls högmässogudstjänst på valdagen i den församling som valdistriktet hör till, skall uppehåll i valförrättningen göras för den tid då gudstjänsten pågår (58 § första stycket).

Länsstyrelsen kan på framställning av valnämnden förordna om avvikelser från bestämmelserna i 58 § första stycket ValL, om andra tider för valförrättningen är mer lämpliga på någon ort. Tillträde till valet skall dock alltid finnas minst två timmar före kl. 3 em. samt på landet minst två timmar efter kl. 5 em. och i stad minst två timmar efter kl. 7 em. (58 § andra stycket).

Röstmottagning på postanstalt skall vid andrakammarval äga rum under den tid då postanstalten normalt hålls öppen för allmänheten. På valdagen skall postanstalt dock vara öppen för röstmottagning minst en timme före kl. 11 fm. och en timme efter kl. 1 em. Föreligger särskilda skäl, kan Kungl. Maj:t begränsa tiden för röstmottagning på valdag till den tid då postanstalten normalt hålls öppen för allmänheten. Den skall emellertid då hållas öppen minst en timme (72 § tredje stycket).

Kommunalval skall enligt KVL pågå minst två timmar före kl. 3 em. samt på landet minst två timmar efter kl. 5 em. och i stad minst två timmar efter kl. 7 em. Hålls högmässogudstjänst på valdagen i den församling som valdistriktet hör till, skall uppehåll göras för den tid då gudstjänsten pågår (22 § 1 mom. första stycket).

Valtider för varje valdistrikt bestäms av valnämnden. Länsstyrelsen skall underrättas om valtider vid val av landstingsmän, kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige före utgången av juli det år då valet skall äga rum (22 § 1 mom. andra stycket).

Vid kommunalval skall röstmottagning på postanstalt äga rum under den tid då postanstalten hålls öppen för allmänheten. På valdagen skall postanstalt dock hållas öppen minst en timme (37 § tredje stycket).

Frågans tidigare behandling

Genom lag den 8 april 1960 (nr 59) angående ändring i lagen om val till riksdagen avskaffades röstlängdsutdragen vid andrakammarval och ersattes med röstkort. I samband därmed utsträcktes tiden för röstning i vallokaler-na med en timme på morgonen och i fråga om landet med en timme på kväl-len. Skälet för utsträckningen av tiden var att man ville söka hindra alltför omfattande poströstning (prop. 1960: 103 s. 53). I fråga om länsstyrelsens möjlighet att förordna om andra tider för valet än de som anges i lagen framhölls att det är angeläget att länsstyrelserna iakttar viss återhållsamhet härvidlag. Medgavs undantag borde i huvudsak samma valtider fixeras i hela länet eller sammanhängande eller slutna delar av länet. Någon ändring i bestämmelserna om postanstalternas öppethållande ansågs inte behövas.

År 1961 avskaffades röstlängdsutdrag och ersattes med röstkort även vid kommunalval. 1955 års valutredning, vars förslag låg till grund för reformen, tog därvid upp frågan om valtider vid dessa val. Enligt utredningen kunde ifrågasättas om inte de gällande bestämmelserna i detta avseende borde ändras för att motverka ökning av antalet poströstande. Som skäl mot ändring anförde utredningen bl. a. att bestämmelserna i KVL om valtider hade utformats för att i möjligaste mån tillgodose den kommunala självbestämmanderätten, att de var avsedda att tillämpas vid skilda slags val med olika röstningsfrekvens och att de gav möjlighet att ta hänsyn till lokala förhållanden. Eftersom tiderna för röstningen vid viktiga kommunalval dittills hade bestämts så att de stämt överens med de tider som föreskrivs för andrakammarval, ansåg utredningen att det inte fanns behov att ändra bestämmelserna. Huvuddelen av remissinstanserna anslöt sig till utredningens mening, men på flera håll förordades att valtider skulle fixeras även för kommunala val. Föredragande departementschefen intog samma ståndpunkt som valutredningen. Han strök dock under, att olika valtider medförde olägenheter för väljarna, och förutsatte att länsstyrelserna verkade för så stor enhetlighet som möjligt inom länen i fråga om valtider. I allmänhet borde valtider vid andrakammarval tillämpas (prop. 1961: 175 s. 55). Vid riksdagsbehandlingen lämnades förslaget utan erinran (KU 18, rskr 376).

Med anledning av två likalydande motioner till 1962 års riksdag (I: 555 och II: 671) uttalade konstitutionsutskottet (utl. 13) att olägenheter i olika avseenden var förbundna med varierande valtider vid allmänna val. Utskottet ansåg emellertid att man borde avvakta resultatet av de åtgärder som departementschefen hade anbefallt år 1961 för att nå största möjliga enhetlighet inom de olika länen, innan frågan om nya regler om valtider för kommunalval övervägdes närmare. Det var enligt utskottet önskvärt att Kungl. Maj:t på nytt övervägde frågan när ytterligare erfarenheter hade vunnits. I enlighet med utskottets hemställan beslöt riksdagen (rskr 185) ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet hade anfört.

Frågan om valtider vid kommunalval togs upp i riksdagen även år

1963 i samband med behandlingen av prop. 56 med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m. Med anledning av motionerna I: 597 och II: 739 samt I: 598 och II: 738 anförde konstitutionsutskottet (utl. 7) att utskottet vidhöll den uppfattning som utskottet gett uttryck åt i utl. 1962: 13. Utskottets majoritet fann emellertid att erfarenheterna från kommunalvalet år 1962 inte torde vara helt tillfredsställande och ansåg det därför önskvärt att Kungl. Maj:t uppmärksammade frågan. I en reservation framhöll sju ledamöter av utskottet att utskottet hade bort hemställa att riksdagen med hänsyn till olägenheterna med andra valtider för kommunalval än för andrakammarval och andra tider för val på landet än för val i stad måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyat övervägande av frågan om lika valtider vid allmänna val samt om förslag till lagändringar i så god tid att ändringarna kunde beslutas och träda i kraft till 1964 års andrakammarval. Riksdagen (rskr 182) godkände utskottsutlåtandet i här ifrågavarande del.

Länsstyrelsens framställning

Efter erinran om gällande bestämmelser och deras tillkomst ifrågasätter länsstyrelsen i sin framställning om det inte föreligger skäl att bringa reglerna om valtider vid kommunalval i överensstämmelse med motsvarande regler för andrakammarval. Skall länsstyrelserna verka för enhetlighet i fråga om valtider vid kommunalval måste det finnas laglig möjlighet för länsstyrelserna att bestämma i frågan.

Vidare ifrågasätts i länsstyrelsens framställning om bestämmelsen att valförrättningen skall avbrytas under tid då högmässogudstjänst pågår bör stå kvar. Efter den nya pastoratsindelningen kan högmässogudstjänst förekomma i kommunen under i stort sett hela dagen, framhåller länsstyrelsen. Detta kan leda till att olika valtider tillämpas i de skilda valdistrikten i kommunen, något som är till stort men för allmänheten.

Remissyttrandena

Allmänna synpunkter

Frågan om det lämpliga i att nu överväga ändrade bestämmelser om valtider vid kommunalval tas upp av 1965 års *valtekniska utredning*. Utredningen erinrar om att den enligt sina direktiv skall bl. a. uppmärksamma vissa skiljaktigheter som f. n. består mellan lagstiftningen om val till riksdagen och reglerna om kommunala val. Särskilt nämns i direktiven de olika reglerna om tider för öppethållande av vallokalerna. Inom den närmaste tiden kommer utredningen att avge betänkande om gemensam valdag för riksdagsval och allmänna borgerliga kommunalval. Genomförs en sådan ordning, blir det en naturlig följd att nuvarande skillnader i fråga om valtider vid de skilda valen kommer att försvinna. Även om en reform i denna riktning inte genomförs men tiden för valförrättning sträcks ut över mer än en dag, torde det enligt utredningen bli nödvändigt att se över bestämmelserna om valtider, varvid samordning mellan de olika valen kan genomföras. Dessa omständigheter finner utredningen i och för sig motivera att frågan om valtider inte avgörs nu. Angelägenheten av att undanröja de olägenheter som följer av att valtider vid kommunalval varierar inom skilda kommuner talar enligt utredningens mening emellertid för att ändrade bestämmelser införs snarast. Till stöd härför åberopas vidare att man inte f. n. kan bedöma, om och när utredningens arbete kan komma att leda till några praktiska resultat. Utredningen vill därför inte motsätta sig att reglerna i KVL om valtider redan nu bringas i överensstämmelse med motsvarande regler i ValL.

Motsatt uppfattning har *domkapitlet i Växjö stift*, som förordar att ändring i gällande bestämmelser skall anstå i avvaktan på den nyordning i förhållandet mellan olika val som synes bli aktuell snart.

Valtider vid borgerliga kommunalval

Länsstyrelsens i Östergötlands län förslag tillstyrks av det stora flertalet remissinstanser, bl. a. *överståthållarämbetet, alla länsstyrelser utom en, flertalet domkapitel, 1965 års valtekniska utredning, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet och de fyra hörda partiorganisationerna.*

I en rad yttranden betonas behovet av ändrade regler för att nå önskvärd enhetlighet i fråga om valtider. Sålunda uttalar *länsstyrelsen i Stockholms län* att olägenheter i skilda avseenden otvivelaktigt är förbundna med varierande valtider. Det är därför en angelägen uppgift för länsstyrelserna att verka för så enhetliga valtider som möjligt inom länen. Den bristande över-

ensstämmelsen mellan reglerna i ValL och KVL verkar emellertid hämmande på länsstyrelsernas samordnande verksamhet. Några mera vägande skäl mot att införa samma regler i KVL som f. n. finns i ValL torde enligt länsstyrelsens mening inte kunna åberopas. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* upplyser att länsstyrelsen vid 1962 års kommunalval försökte samordna valtiderna på samma sätt som vid andrakammarval. Detta lyckades dock inte i full utsträckning på grund av valnämndernas bestämmanderätt. Flera valnämnder följde inte de valtider som länsstyrelsen rekommenderade. Följden blev att valet pågick under olika tider t. o. m. inom en och samma kommun. Några sakliga skäl för olika bestämmelser om valtider vid andrakammarval och kommunalval anser länsstyrelsen knappast föreligga. Också *länsstyrelsen i Gotlands län* redovisar svårigheter att med nuvarande bestämmelser i KVL åstadkomma enhetlighet i fråga om valtiderna vid kommunalval. Till stöd för den föreslagna ändringen åberopar länsstyrelsen bl. a. att det förekommer att valnämnd fastställer valtiderna till de kortaste som lagen medger därför att antalet röstberättigade i valdistriktet är ringa och valförrättningen ändå kan genomföras utan tidsnöd. Länsstyrelsen har inte alltid mött förståelse för sina påpekanden, att valtiderna bör bestämmas även med hänsyn till att den röstberättigade bör få största möjliga frihet att rösta på den tid som är lämpligast för honom, även om det medför längre tjänstgöringstid för valförrättaren och sysslolöshet för honom under delar av den tid då valet pågår. I länsstyrelsens yttrande förutsätts emellertid att ändringsförslaget avser endast de allmänna kommunalvalen.

Att valtiderna vid kommunalval varierar starkt inom skilda kommuner stryks under även av *länsstyrelsen i Malmöhus län*, som anser att detta förhållande har inneburit olägenheter för väljarna. Vägande skäl kan därför åberopas för önskemålet om större enhetlighet. Länsstyrelsen ansluter sig till förslaget att KVL ändras i detta avseende så att valtiderna blir desamma som vid andrakammarval. Behovet av lokala avvikelser torde kunna tillgodoses genom att valnämnd har möjlighet att begära länsstyrelsens fastställelse av andra valtider än de generella. Enligt *länsstyrelsen i Älvsborgs län* uppväger de fördelar som enhetliga och rundligt tilltagna valtider medför för väljarna väl de nackdelar som uppstår för vissa valnämnder genom att de måste hålla vallokaler öppna längre än vad som objektivt sett kan anses betingat av de lokala förhållandena. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* erinrar om att länsstyrelsen redan år 1962 i utlåtande över 1955 års valutrednings betänkande med förslag till bl. a. röstlängdsutdragens avskaffande vid kommunala val förordade att samma regler om valtider skulle gälla vid kommunalval som vid andrakammarval. Länsstyrelsen har alltjämt denna uppfattning. Längre öppethållande bör kunna leda till större valdeltagande, yttrar länsstyrelsen.

Synpunkter som i det väsentliga överensstämmer med de hittills redovisade förs fram också i yttrandena från *länsstyrelserna i Södermanlands,*

Kalmar, Kristianstads, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Jämtlands och Norrbottens län, domkapitlen i Lunds, Göteborgs och Visby stift, Högerns riksorganisation, Sveriges socialdemokratiska arbetarparti och Skånska drätselkammareförbundet.

Folkpartiets riksorganisation erinrar om konstitutionsutskottets uttalanden åren 1962 och 1963 samt finner dessa ge vid handen, att det råder ett uttalat missnöje med de skilda bestämmelserna om vallokals öppethållande vid olika slags val. Erfarenheterna talar för att reglerna i KVL ändras så att de stämmer överens med reglerna för andrakammarval. Denna fråga hänger samman med det moderna fritidslivet och bilismen, anförs i organisationens yttrande. Liksom i fråga om andrakammarval bör väljarna få tillfälle att rösta tidigt på dagen innan de utnyttjar söndagen för bl. a. resor.

Ett antal remissinstanser, som tillstyrker förslaget, framhåller emellertid att man har nått ganska stor enhetlighet redan f. n. i fråga om valtider vid kommunalval. Sådana uttalanden gör *länsstyrelserna i Jönköpings* samt *Göteborgs och Bohus län*. Enligt *överståthållarämbetet* tillämpas i Stockholm samma valtider vid kommunalval som vid andrakammarval. *Länsstyrelsen i Uppsala län* anser att nuvarande bestämmelser inte har vållat några uppenbara olägenheter men finner det ändå önskvärt med enhetliga regler för kommunalval och andrakammarval. Någon olägenhet av att olika valtider tillämpas har *länsstyrelsen i Hallands län* inte märkt. Valtiderna för varje valdistrikt anges ju i de röstkort som sänds ut till varje röstberättigad, erinrar länsstyrelsen, som dock anser att det inte finns anledning att behålla olika valtider för andrakammarval och kommunalval.

Enligt *Centerpartiets riksorganisation* bör reglerna om öppethållande göras enhetliga även i fråga om stad och ort på landet.

Önskvärldheten av enhetliga valtider vid andrakammarval och kommunalval får inte föranleda att andra synpunkter på frågan lämnas obeaktade, yttrar *Svenska stadsförbundets styrelse*. Nuvarande regler i KVL torde syfta till att i möjligaste mån tillgodose den kommunala självbestämmanderätten. Föreskrifterna gör det också möjligt för valnämnderna att anpassa valtiderna efter lokala förhållanden och den varierande röstningsfrekvensen vid olika slag av kommunala val. Uppgifter om valtider i det enskilda valdistriktet anges på de röstkort som vid varje val tillhandahålls de röstberättigade i distriktet. Inte heller känner styrelsen till att det har förekommit klagomål från allmänheten över tillämpningen av nuvarande bestämmelser. Styrelsen vill emellertid inte motsätta sig sådan ändring av bestämmelserna i KVL om valtider att bestämmelserna bringas i överensstämmelse med motsvarande regler i ValL. Liknande tankegångar återfinns i yttrandet från *Svenska kommunförbundets styrelse*. Behovet av hänsynstagande till lokala förhållanden och den skilda röstningsfrekvensen vid olika slag av kommunalval gör sig påmint särskilt i mindre valdistrikt på landsbygden, menar styrelsen, som anser att öppethållandet där ofta kan begränsas avsevärt utan

nämnevärld olägenhet för väljarna. På andra sidan är det förenat med betydande olägenheter för väljarna om valtidera varierar starkt i skilda kommuner och vid olika val. Kungörandet genom press och radio av skilda valtider kan verka förvirrande på en del väljare. Uppgifterna om valtider på röstkorten observeras tyvärr inte alltid av den enskilde väljaren. Större enhetlighet än nu i fråga om valtidera är därför önskvärd. Styrelsen tillstyrker av dessa skäl det förslag som länsstyrelsen i Östergötlands län har fört fram. Möjligheten för länsstyrelse att fastställa andra valtider än de generella torde enligt förbundsstyrelsens uppfattning i rimlig utsträckning tillgodose hänsynen till lokala förhållanden m. m. Det är önskvärdt att tidpunkten för bestämmande av valtidera fixeras så att uppgifter om tiderna föreligger innan röstkorten trycks.

Behovet av lokala variationer i fråga om valtidera stryks under också av *länsstyrelsen i Västerbottens län*, som framhåller att antalet valdistrikt i länet trots tidigare reduktioner alltjämt är stort och att antalet röstande vid 1964 års andrakammarval understeg 150 i inte mindre än 206 av de 433 valdistrikten. Länsstyrelsen skall liksom hittills söka medverka från kommunernas sida för att ytterligare reducera antalet valdistrikt. Antalet distrikt kommer emellertid ändå att vara stort i lappmarken och de inre delarna av länet. I många distrikt torde antalet röstande under alla förhållanden bli så litet att korta valtider får anses tillräckliga. Även om länsstyrelsen skulle få laglig möjlighet att besluta om valtidera vid kommunalvalen skulle därför den eftersträfvade enhetligheten inte kunna nås i större utsträckning i länet.

Av styrkande yttranden föreligger från *domkapitlet i Linköpings och Växjö stift*, *Svenska landstingsförbundet* samt *ordförandena i valnämnderna i Lund och Landskrona*.

Till stöd för sin ståndpunkt anför *domkapitlet i Linköpings stift* att allmänhetens intressen synes tillgodoses bäst med nuvarande ordning. Det synes knappast vara något intresse för allmänheten att kommunalval äger rum på i huvudsak samma tider i hela landet. *Domkapitlet i Växjö stift* har inte något i sak att erinra mot förslaget från länsstyrelsen i Östergötlands län men är som förut sagts f. n. mest benäget att förorda att lagändringen skall anstå.

I yttrandet från *Svenska landstingsförbundets styrelse* anföras att gällande regler ger möjligheter att anpassa öppethållandet till vad som lokalt kan anses påkallat med hänsyn till t. ex. antalet röstberättigade, valdistriktets allmänna befolkningsstruktur m. m. Enligt vad styrelsen har sig bekant har inga olägenheter för väljarna uppstått genom denna ordning. Behovet att orientera allmänheten om valtidera är väl tillgodosett genom uppgifterna härom på röstkorten.

Valtider vid kyrkofullmäktigval

De flesta remissinstanserna behandlar frågan om valtidera utan att

framhålla någon skillnad mellan borgerliga och kyrkliga kommunalval.

Vissa remissinstanser tar emellertid uttryckligen ställning till frågan om enhetliga valtider vid kyrkofullmäktigval, nämligen *överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Kalmar, Gotlands, Hallands och Älvsborgs län, domkapitlet i Göteborgs stift, Svenska stadsförbundet* och *1965 års valtekniska utredning*. Alla dessa remissinstanser avstyrker att samma valtider föreskrivs för dessa val som för andrakammarval.

I Stockholm tillämpas vid kyrkofullmäktigval viss inskränkning i tiderna för öppethållande av vallokalerna i förhållande till övriga val, anför *överståthållarämbetet*. Inskränkningen motiveras av det mera begränsade valdeltagandet. Eftersom kyrkofullmäktigvalen i regel förrättas vid annat tillfälle än andrakammarval och stadsfullmäktigval har inskränkningen av valtiderna enligt ämbetets uppfattning inte medfört några olägenheter. Så länge kyrkofullmäktigvalen hålls vid annan tidpunkt än övriga val anser ämbetet att det inte finns behov att ändra nuvarande regler om när vallokaler skall hållas öppna vid kyrkofullmäktigval. Däremot har ämbetet ingen erinran mot att länsstyrelserna anförtros uppgiften att bestämma valtiderna. Liknande synpunkter anlägger *länsstyrelserna i Kalmar och Gotlands län*, vilka också anmärker att det är valnämnderna och inte länsstyrelserna som kungör kyrkofullmäktigval. Med hänsyn till det ringa valdeltagandet vid kyrkofullmäktigval finner *länsstyrelserna i Hallands och Älvsborgs län* att det inte är rimligt att vallokalerna hålls öppna hela dagen. *Svenska stadsförbundet* anser det uppenbart att särskilda bestämmelser måste meddelas för kyrkofullmäktigvalen. Samma ståndpunkt intar *domkapitlet i Göteborgs stift*, som finner det synnerligen olämpligt att kyrkofullmäktigval skulle kunna äga rum under sådan tid att valet skulle kunna hindra någon att bevista gudstjänsten.

Avbrott i valförrättning under gudstjänsttid

En majoritet av remissinstanserna tillstyrker att nuvarande regler i ValL och KVL om uppehåll i valförrättning under tid då gudstjänst hålls i den församling som valdistriktet hör till upphävs. Hit hör *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Blekinge, Skaraborgs, Värmlands, Örebro och Västmanlands län, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet* och *Sveriges socialdemokratiska arbetarparti*. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* pekar särskilt på att nuvarande bestämmelser i vallagarna tar hänsyn bara till statskyrkobesökare. Åtskilliga andra remissinstanser som tillstyrker förslaget förordar att en generell föreskrift ges om uppehåll i valförrättning kl. 11—13. Om sammanlysning av gudstjänster sker till denna tid, tillgodoser en sådan föreskrift väljares önskemål att få möjlighet att bevista gudstjänsten samtidigt som valförrättarna får ett behövligt uppehåll i valförrättningen. Denna inställning i frågan har *överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Älvsborgs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands och*

Norrbottnens län, domkapitlen i Västerås, Karlstads och Luleå stift samt Högerens riksorganisation. Uppehåll i valförrättning bör göras kl. 11—13 och 15—17, anser länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län och domkapitlet i Göteborgs stift. Domkapitlet förordar dock att nuvarande regler behålls för kyrkofullmäktigvalens del. Centerpartiets riksorganisation håller före att bestämmelserna om uppehåll i valförrättning bör antingen utgå eller avse den vanligaste tiden för högmässogudstjänst.

Flera remissinstanser ställer sig tveksamma till förslaget i denna del och förordar att frågan övervägs närmare innan ändring görs i gällande reglering. Sålunda anför länsstyrelsen i Kristianstads län att domkapitlet i Lunds stift gett generell dispens att förlägga gudstjänster på valdagen till annan tid än den vanliga, vilket har bidragit till tjänligare valtider. Med hänsyn till det allmänna önskemålet att väljarnas intressen skall tillgodoses så långt det är möjligt anser länsstyrelsen emellertid att det bör övervägas att slopa ifrågavarande bestämmelser. Enligt länsstyrelsen i Jönköpings län torde många hysa uppfattningen att sådana förrättningar som allmänna val inte bör äga rum under gudstjänsttid, en uppfattning som bör respekteras. En utväg skulle vara att förlägga valen till annan dag än söndag. Denna fråga bör undersökas närmare, menar länsstyrelsen. Länsstyrelsen i Malmöhus län finner skäl föreligga att närmare undersöka omfattningen och beskaffenheten av de olägenheter som är förbundna med bestämmelserna om uppehåll i valförrättning under gudstjänsttid och det sätt på vilket konstaterade olägenheter lämpligen bör avhjälpas. Närmare överväganden rekommenderas också av länsstyrelsen i Västerbottnens län.

Av de remissinstanser som avstyrker förslaget att slopa bestämmelserna om uppehåll i valförrättning under gudstjänsttid konstaterar en del, att gällande bestämmelser inte har medfört sådana olägenheter att ändrad reglering är motiverad. Uttalanden av denna innebörd gör länsstyrelserna i Kronobergs och Kopparbergs län, domkapitlen i Växjö, Härnösands, Visby och Stockholms stift samt Folkpartiets riksorganisation.

Länsstyrelsen i Gotlands län upplyser att länet har inte mindre än 92 församlingar men att det trots detta inte har förelegat svårigheter att i samarbete med de kyrkliga myndigheterna koncentrera högmässogudstjänsterna i samtliga landsförsamlingar till kl. 10—14.30. Enligt länsstyrelsens erfarenheter finns det därför inte skäl att ändra ifrågavarande bestämmelser om uppehåll i valförrättning.

Flera domkapitel framhåller i sina avstyrkande yttranden att man t. ex. genom att sammanlysa gudstjänster kan åstadkomma enhetliga valtider utan att ändra gällande bestämmelser. I yttrandet från domkapitlet i Uppsala stift anförs att man i stiftet har praktiserat att på valdagar sammanlysa högmässogudstjänster i olika församlingar inom ett pastorat till en församlings kyrka i syfte att skapa förutsättningar för så enhetliga valtider som möjligt. För att tillgodose detta syfte bör också andra åtgärder vara tänk-

bara, t. ex. att anställa predikobiträde åt präst som har att samma dag svara för mer än en högmässogudstjänst. Genom åtgärder av detta slag borde enligt domkapitlets mening skäligen anspråk på enhetliga valtider kunna tillgodoses utan att kravet på uppehåll i valförrättning för högmässogudstjänst behöver uppges. Liknande synpunkter anlägger domkapitlen i Linköpings, Skara, Strängnäs och Lunds stift.

Föredraganden

Allmänna synpunkter

Bestämmelserna i Vall om val till riksdagens andra kammare och i KVL om val av landstingsmän, kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige, municipalfullmäktige och kyrkofullmäktige överensstämmer i väsentliga delar. Vissa skiljaktigheter finns emellertid. En del av dem betingas av att förhållandena vid andrakammarval och kommunalval är olika. I fråga om andra har däremot ifrågasatts om de är grundade på så starka skäl att de inte skulle kunna undanröjas. Hit hör bl. a. reglerna om när vallokalerna skall hållas öppna på valdagen. För andrakammarvalen gäller att vallokalerna på valdagen skall vara öppna under bestämda tider, nämligen kl. 8—15 och 17—21. På framställning av valnämnden kan länsstyrelsen bestämma andra tider, varvid tillträde till valet dock skall finnas minst två timmar före kl. 15 samt minst två timmar efter kl. 17 på landet och kl. 19 i stad. Vid kommunalval är det varje valnämnd som bestämmer valtider. För valnämndernas bestämmanderätt gäller samma begränsning som för länsstyrelses bestämmanderätt vid andrakammarval. Härutöver föreskrivs för alla slags val att uppehåll i valförrättningen skall göras under tid då högmässogudstjänst pågår i den församling som valdistriktet hör till. Också i fråga om de tider då postanstalt skall hållas öppen för röstmottagning på valdagen är bestämmelserna olika för andrakammarval och kommunalval. Vid andrakammarval skall postanstalt hållas öppen minst en timme före kl. 11 och minst en timme efter kl. 13 med rätt för Kungl. Maj:t att begränsa tiden till den tid postanstalten hålls öppen för allmänheten, dock minst en timme. För kommunalvalens del gäller att röstmottagning skall äga rum under den tid postanstalten hålls öppen för allmänheten, dock minst en timme. Denna föreskrift avser givetvis endast sådana kommunalval vid vilka röstmottagning på postanstalt äger rum på valdagen, dvs. i regel bara allmänna val av landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige.

Som framgår av min inledande redogörelse har krav på enhetliga valtider vid andrakammarval och kommunalval rests vid flera tillfällen under senare år. I regel har kraven gått ut på att valtider skall fixeras även för kommunalvalen i likhet med vad som gäller i fråga om andrakammarval. Motivet härför har varit att man har ansett att valtider vid kommunalvalen har varierat mellan de olika valdistrikten i alltför hög grad. När frågan senast behandlades i riksdagen år 1963 uttalades bl. a. att erfarenheterna i fråga om valtider vid 1962 års kommunalval inte var helt tillfredsställande och att det var önskvärt att Kungl. Maj:t uppmärksammade frågan.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har nu i framställning till Kungl. Maj:t ifrågasatt om inte bestämmelserna om valtider i KVL bör ändras så att de överensstämmer med motsvarande bestämmelser i ValL. Dessutom har länsstyrelsen i framställningen ifrågasatt om inte föreskrifterna om uppehåll i valförrättningen under gudstjänsttid bör upphävas. Framställningen har remissbehandlats och fått övervägande positivt mottagande av remissinstanserna.

Ett ledande motiv för de ändringar som har skett i vallagstiftningen vid olika tillfällen har varit att underlätta valdeltagandet och göra röstningen så bekväm som möjligt för väljarna. Från denna synpunkt är det angeläget att utan dröjsmål överväga vad som lämpligen bör göras för att undanröja olägenheter som nuvarande regler om valtider i KVL kan medföra för väljarna. Ett skäl att inte f. n. behandla denna fråga är att den omfattas av det utredningsuppdrag som 1965 års valtekniska utredning har fått. I direktiven för utredningen sägs bl. a. att den skall uppmärksamma olikheter av skilda slag mellan vallagarna. Särskilt nämns reglerna om tiderna för vallokalerens öppethållande. Som utredningen har påpekat i sitt remissyttrande kan man emellertid inte i dagens läge bedöma vilka praktiska resultat som kan följa av utredningens arbete eller när resultaten kan föreligga. Utredningen har därför förordat att frågan om valtiderna avgörs utan samband med de övriga frågor som omfattas av utredningsuppdraget. Mot denna bakgrund finns det enligt min uppfattning inte skäl att lämna frågan om valtiderna oprövd inför årets allmänna kommunalval.

Valtider vid borgerliga kommunalval

När frågan om valtider vid kommunalval behandlades i samband med ändringar i KVL år 1961 räknade man med att en intensifierad verksamhet från länsstyrelsernas sida för att åstadkomma enhetliga valtider i länen skulle leda till att de valtider som gäller för andrakammarval i stort sett skulle komma att tillämpas också vid de kommunala valen. I viss utsträckning torde dessa förväntningar ha infriats. Remissinstansernas redovisning av erfarenheterna från 1962 års kommunalval visar emellertid att man med nuvarande bestämmelser om valtider i KVL knappast kan åstadkomma den enhetlighet som förutsattes år 1961 och som då ansågs önskvärd för att underlätta valdeltagandet.

Det stora flertalet remissinstanser är eniga om att stora variationer i valtider innebär olägenheter för väljarna. Redan det förhållandet att olika valtider tillämpas vid olika slags val ställer särskilda krav på uppmärksamhet från väljarnas sida och kan lätt leda till att väljare finner sig ha blivit ur stånd att rösta. Även variationer mellan olika valdistrikt eller olika kommuner kan verka förvirrande på väljarna, särskilt som denna ordning medför att någon enhetlig upplysningskampanj om valtider inte kan föras

genom massmedia eller valorganisationer. Till detta kommer att möjligheterna att utöva rösträtten inte blir desamma för alla väljare om längden av den tid då vallokalerna hålls öppna varierar. Ju kortare den sammanlagda tiden för röstningen är desto mindre möjligheter finns det för väljarna att kombinera röstningen med t. ex. friluftsliv under det veckoslut när valet äger rum.

Mot synpunkter av den art som jag nu har angett invänds i en del yttranden att uppgifter om valtider anges på det röstkort som varje röstberättigad får före valet. Detta förhållande minskar självfallet riskerna för misstag från väljarnas sida i fråga om valtider. Som uttalats vid remissbehandlingen torde dock väljarna många gånger inte lägga märke till tidsuppgifterna på röstkorten. Under alla förhållanden anser jag att övriga olägenheter som jag har nämnt motiverar att man nu försöker åstadkomma enhetligare valtider vid kommunalval än hittills.

Det skäl som i första hand har åberopats för att behålla valnämndernas rätt att bestämma valtider vid kommunalval har varit behovet att anpassa tiderna till lokala förhållanden och den skilda röstningsfrekvensen vid olika slags kommunalval. Lokala förhållanden kan ibland föranleda särskild bedömning av vilka valtider som är lämpligast. Möjlighet därtill finns ju också vid andrakammarval trots att valtider vid dessa val eljest är generellt fastställda i ValL. Röstningsfrekvensen är däremot en faktor som enligt min uppfattning bör föranleda jämkning av valtider endast i undantagsfall.

I diskussionen om valtider vid kommunalval brukar framhållas att nuvarande bestämmelser avser att tillgodose den kommunala självbestämmanderätten. I förevarande sammanhang har detta spørgsmål berörts av bl. a. Svenska stadsförbundet, som emellertid godtar förslaget att införa bestämda valtider även vid kommunalval. Även jag anser att fördelarna med enhetliga valtider överväger nackdelar av ifrågavarande art.

Framställningen från länsstyrelsen i Östergötlands län går ut på att bestämmelserna om valtider i KVL ändras så att de stämmer överens med motsvarande bestämmelser i ValL. Alla remissinstanser som har godtagit enhetliga valtider vid de borgerliga kommunalvalen har tillstyrkt länsstyrelsens förslag. Också enligt min mening bör valtider vara desamma vid dessa val som vid andrakammarvalen. Behovet av lokala avvikelser bör på samma sätt som vid andrakammarval tillgodoses genom att länsstyrelsen får rätt att på framställning av valnämnden bestämma andra tider för valet i särskilda fall. Som framgår av vad jag har sagt i det föregående bör denna länsstyrelsens rätt emellertid utnyttjas med viss återhållsamhet, vilket på sin tid förordades även för andrakammarvalens del (prop. 1960: 103 s. 53).

Om bestämmelserna om vallokalernas öppethållande i KVL och ValL görs enhetliga enligt vad jag har förordat faller det sig naturligt att också bestämmelserna om röstmottagning på postanstalt blir lika i de båda vallarna. I praktiken innebär detta att postanstalterna på valdagen normalt

skall hållas öppna minst två timmar vid kommunalval i stället för som nu minst en timme.

I det föregående har jag nämnt att det i fråga om valtider föreligger den skillnaden mellan land och stad att tillträde till valet under alla förhållanden skall finnas bl. a. minst två timmar efter kl. 17 på landet och efter kl. 19 i stad. I ett par remissyttranden föreslås att denna skillnad upphävs. De generella bestämmelserna om valtider vid andrakammarval gör ingen skillnad mellan land och stad. Olikheter i förhållandena på landet och i stad utjämnas alltmer, en utveckling som torde påskyndas allt efter som den nya kommunindelningen genomförs. Dessa omständigheter talar för enhetliga bestämmelser även i ifrågavarande avseende. Härtill kommer ett skäl som enligt min uppfattning är mera betydelsefullt. Nuvarande regler kan medföra att vallokaler i vissa valdistrikt stängs tidigare än i andra, något som väljarna lätt nog kan förbise. Just i fråga om tidpunkten för valets avslutande gäller det att förebygga att väljarna går miste om sin rätt att delta i valet. Denna tidpunkt bör därför vara enhetlig för hela landet. Jag föreslår att nuvarande bestämmelser för stad skall gälla generellt.

De bestämmelser om valtider vid kommunalval som jag har föreslagit bör gälla såväl de allmänna borgerliga kommunalvalen som särskilda sådana val, dvs. omval, nyval och kompletteringsval.

Valtider vid kyrkofullmäktigval

Varken i framställningen från länsstyrelsen i Östergötlands län eller i flertalet remissyttranden görs någon särbedömning i fråga om behovet av enhetliga valtider vid kyrkofullmäktigval.

Åtta remissinstanser, som tillstyrker fixerade valtider vid kommunalval, förordar emellertid att undantag från den generella regleringen görs i fråga om kyrkofullmäktigvalen. Som skäl för undantaget anförs genomgående att valdeltagandet i de kyrkliga kommunalvalen i regel är ringa och att de inskränkningar i valtider som hittills har brukat göras vid sådana val inte har medfört några olägenheter. Så länge som kyrkofullmäktigvalen hålls vid annan tidpunkt än andra val anses det därför inte finnas behov att ändra nuvarande ordning.

Av flera orsaker är valdeltagandet vid kyrkofullmäktigvalen för det mesta ringa. I olika sammanhang har man betonat det önskvärda i att stimulera valdeltagandet. Det främsta medlet härför har ansetts vara att förlägga valen till samma dag som annat val. Så länge valen hålls på särskild dag torde valdeltagandet emellertid såvitt man kan bedöma på de flesta håll bli väsentligt mer begränsat än vid de borgerliga valen. Mot denna bakgrund finner jag i likhet med de remissinstanser som särskilt tagit upp denna fråga att det av praktiska skäl alltjämt bör ankomma på valnämnderna att bestämma valtider vid kyrkofullmäktigval med hänsyn till förhållandena i varje särskilt valdistrikt. Det är givetvis önskvärt att valnämnden endast

när det verkligen är befogat frångår de tider som tillämpas vid de borgerliga kommunalvalen och att valtiderna under alla förhållanden i möjligaste mån ansluter till dem som gäller vid dessa val.

Avbrott i valförrättning under gudstjänsttid

Förslaget från länsstyrelsen i Östergötlands län att upphäva bestämmelserna i vallagarna om uppehåll i valförrättning under tid då högmässogudstjänst hålls i den församling som valdistriktet hör till grundar sig på att sådan gudstjänst ofta äger rum vid olika tider på söndagarna. Bestämmelserna är därför ägnade att leda till olika tider för vallokalernas öppethållande.

Vid remissbehandlingen har flertalet remissinstanser tillstyrkt förslaget. I allmänhet har dessa remissinstanser förordat en generell föreskrift att uppehåll i valförrättningen skall göras kl. 11—13. Härigenom blir önskemålet att valförrättningen inte skall pågå under gudstjänsttid i huvudsak tillgodosett, eftersom sammanlysning av gudstjänster kan ske till tiden för uppehållet. De avstyrkande remissinstanserna har på sin sida funnit att möjligheterna att sammanlysa gudstjänster gör det onödigt att ändra nuvarande bestämmelser i vallagarna. Skillnaden i de båda ståndpunkterna är alltså ganska obetydlig. Även de synpunkter som företräds av de avstyrkande remissinstanserna blir i det väsentliga beaktade om nuvarande föreskrifter om uppehåll i valförrättning under gudstjänsttid ersätts med bestämmelsen att valförrättning inte skall pågå mellan kl. 11 och 13. Jag föreslår att bestämmelserna om valtider utformas i enlighet härmed. Att i detta avseende införa särbestämmelser för kyrkofullmäktigval, vilket föreslås i några remissyttranden, anser jag inte påkallat.

Vad jag har föreslagit i det föregående föranleder ändringar i 58 § ValL samt 22 § 1 mom. och 37 § KVL. Jag föreslår dessutom den jämkningen i 59 § andra stycket KVL att vad där sägs om kostnaderna för kuvert som avses i 26 och 29 §§ KVL skall omfatta också kuvert som avses i 28 § KVL. Jämkningsen föranleds av den reform som genomfördes år 1965 i fråga om sjukas, åldringars och invaliders röstning (prop. 106, KU 40, rskr 353, SFS 609). Vid reformen flyttades bestämmelserna om kuvert för valedelsförsändelse av äkta make från 29 till 28 § KVL. I 29 § infördes bestämmelser om kuvert för valedelsförsändelse av sjuka m. fl.

I enlighet härmed har inom inrikesdepartementet utarbetats förslag till lag angående ändrad lydelse av 58 § ValL och lag om ändring i KVL. I fråga om förslaget till lag angående ändrad lydelse av 58 § ValL har jag samrått med chefen för justitiedepartementet. De föreslagna lagarna bör träda i kraft dagen efter den då de har utkommit från trycket. Härigenom kan de nya bestämmelserna om valtider i KVL tillämpas redan vid årets allmänna kommunalval.

Hemställan

Föredraganden hemställer att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att anta förut nämnda förslag till

- 1) *lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m.,*
- 2) *lag angående ändrad lydelse av 58 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen,*
- 3) *lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).*

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Björn Weibo